

beszélni. A német irodalomban igen kedvelt, de nálunk még alig ismert műfajt vezet be *Aixinger* László „Notturmo” című novellájában, mely régen lepergett szilveszteri éjféli óra mesteri rajzában a régi Pozsonyt hozza közel szívünkhöz. Ez a „Heimatkunst” az, amelyet nem lehet eléggé felvidéki írónk figyelmébe ajánlani, most, hogy külső erőszak igyekszik elidegeníteni azt, ami mindig a miénk volt. *Jankovics* Marcell nemcsak azért mesél, hogy szórakoztasson, hanem írásainak mindig mélyebb értelmet is ad. Ez az elmélyülésre, allegorizálásra való törekvés a többi írónál is jelentkezik, így *Sziklai* Ferencnél „A kétszarvú ember”-ben, mely művészi éveníti meg előttünk az ősmagyar időköt. Ezek a röpke, párodalas novellák nem világítanak be a felvidéki prózaírók írói műhelyébe, de hisszük, hogy rövidesen nagyobb munkák fogják igazolni, hogy nemcsak alkalmi tehetségek, hanem alkotó művészek vannak közöttük.

Az Új Auróra tudományos cikkei nagyjából Arany János emlékének szólnak és *Dobai* János, *Boánár* Cecília, *Alapi* Gyula erudíciójának még a szűk keretek között is sikerül újat mondania. *Stuhlmann*, *Patrik* és *Reinelt* János cikkei is bizonyítják, hogy a felvidéki tudományosság a legjobb úton van, hogy központi vezetés és magyar egyetem hiányának ellenére az önálló tudományos kutatás alapjait lerakja.

Az Új Auróra első kiadása két hét alatt elfogyott, vagyis: a Felvidéken már nemcsak magyar írók, hanem — ami éppen olyan fontos — magyar olvasóközönség is van. Rövid tetszhalál után felébredt a magyar öntudat és bizonyára még sok kincs fog termelni az egyetemes magyar művelődés számára.

Farkas Gyula.

Régi magyar nagyasszonyok. (Hegyaljai Kiss Géza: *Árva Bethlen Kata*. II. kiadás. Budapest, 1923. 131 l. — *Nagyasszonyok a magyar reformációban*. Budapest, 1924. 70 l.)

Közművelődésünk multja, főleg ami a nők szerepét illeti, még nincs annyira feltárva, hogy az idevágó újabb közleményeket örömmel ne fogadnók. Hegyaljai Kiss Géza tehát nem végzett hiábavaló munkát, mikor rövid egymásutánban két

olyan kiadványt tett közzé, melyek a történeti okuláson kívül hőseik példájával erkölcsi ösztönzést is nyújthatnak a mai nemzedéknek. Egyik műve gróf Teleki József özvegyéről szól, aki 1700-tól 1759-ig élt s magát második férje halála után „*Árva Bethlen Katá*”-nak írta. Ez a kiváló asszony vallásos tárgyú művein és rendkívül érdekes önéletrajzán kívül, szellemi életünk történetében arról is nevezetes, hogy megértő támogatásával elősegítette Bod Péter nagybecsű munkáinak létrejöttét és kiadását. A szerző alapos tudományos folszereléssel, mindenre kiterjedő gondnal ismerteti életét s munkásságát, hangsúlyozva vallássságát s érdemeit a haladás érdekében. A derék honleány földi sorsának tanulsága, hogy „amely mértékben fosztják meg őt az egyéni boldogságtól a reáztuduló csapások, olyan mértékben alakul át ellenálló ereje nagy emberi intézmények javának szolgálatává”. — A másik kis könyv, mely a Bethlen-könyvtár egyik füzeteként jelent meg, az előbb említett nagyasszonyon kívül: *Bethlen Gáborné, Károlyi Zsuzsanna* (1585—1622), — *I. Rákóczi Györgyné, Lorántfy Zsuzsanna* (1600—1660), — *I. Apafi Mihályné, Bornemisza Anna* (1630—1688), — és *II. Apafi Mihályné, Bethlen Kata* (1678—1725) életének főbb mozzanatait foglalja népszerűen megírt, vonzó képekbe. A felsoroltak női erényekkel ékes, szilárd akaratban és értelmi erőben gazdag egyénisége fölé glóriát sugároz, az a közös tulajdonságuk, hogy kiváltságos helyzetük előnyeit valamennyien nemzetük javára gyümölcsöztették. Nehéz időkben mutatott példájuk ráeszméltetheti a későbbi korok asszonyait, hogy a családi élet eszményeinek ápolása mily szépen összeegyeztethető a közesség érdekeit illető áldozattal. (Kár, hogy e füzetben több sajtó- vagy tollhiba zavarja az olvasót. A főbbek közül való, hogy *Károlyi Zsuzsanna* anyja a 9. lapon *Szőnyi*, a 17. lapon meg *Színyi* néven szerepel. — *Árva Bethlen Kata* pedig az 56. lapon gróf *Teleki Mihály* feleségének van feltüntetve.)

V. M.

Goethe-Breviárium. *Wildner* Ödön kísérletnek tekinti művét és szerkesztőnek önmagát. Nem új könyvet akart adni, száz után százegy-

diket, hanem visszapillantást, áttekintést, a megbízhatóbb kutatás eredményének józan, elfogulatlan összefoglalását. Feladatának megoldásában, ami a szerkesztés ellenére akárhány eredeti munka önállóságával felérhet, pompásan állotta meg helyét. Objektivitást érezni minden sorából, böles elhelyezkedést a kolosszális anyagban, a lényeges vonások biztos kiválasztását; óvakodást, hogy egyéni, egyoldalú vélemény feleslegesen ne zavarjon, s éppen olyan megfontolást, mikor az írónak saját szavát kellett felemelnie, egyeztetés, meddő kérdésekre való rávilágítás végett. Ebben van Wildner Ödönnek önállósága, eredetisége. Szerencsésnek találtam azt a mértéket is: mennyit bizzon az író az olvasó olvasottságára s mennyivel és milyen arányban számoljon be maga. Rokonszenvesnek éreztem az objektív szeretetet, melyet Wildner Ödön, Goethe barátai, ellenségei közt, az ember és a művész Goethe iránt érez, s mellyel őt, kora zavaros ítéletéből, ellentétes vélemények karmaiából kiemelve, nagy elhivatottságához, a művészet mindenható törvényéhez híven, megértőn, kibékítőn, a maga géniuszi valóságában állítja elénk. Elfogulatlannak, nagy tudásúnak és magas szempontúnak látom Wildner munkáját s éppen ezért egészen is, mert minden fejezete, még akkor is, ha nem lehetett egyéb, mint ismerős tények seregszemléje, sajátosan, újszerűen és frissen hat. Úgy éreztem, hogy az olvasó nyugodtan rábízhatja magát Wildner Ödönre, aki sehol sem kérkedik nagy tájékozottságával, roppant olvasottságával, de mindenütt meggyőző felőle.

Wildner Ödön a fukarságig takaros a szavakkal. Mondatai ötvözöttek, taciturni rövidséggel kifejezők. Stílusa néhol a bölcsész kissé kesernyés beszédét juttatja eszünkbe, színet, ízét veszti, a világosság, a pontosság kedvéért, ami számára mindennél fontosabb. De hamar hozzászokunk ehhez a sajátos stílushoz, s jól esik a vele járó tárgyilagosság.

Azt hiszem, minden olvasónak nyereség lesz Wildner Ödön könyve. Mert Goethe barátainak kellemes ez az exprez-utazás a német irodalom legmagasbb csúcsain, ez az áttekintés egy nagy korona az egy éle-

ten; s annak, aki Goethével nem sokat foglalkozott, kedvet és alkalmat ad az elmélyedésre s kiváló kalauznak bizonyul a Goethe-irodalom rengetegében.

Vajthó László.

Tótnyelvű krónikás énekek és kuruc dalok. A néplélek tiszta és őszinte világának megismeréséhez énekei és dalai oly bepillantást engednek, akárcsak azok a művészieskedő tárgyaik, melyek izlésükről és konzervatív jellegű dekoratív hajlamukról számolnak be.

Ernyey József évtizedekre visszamenő felvidéki kutatásai közben meleg szeretettel karolta fel a tót nép e nemű emlékeit is. Most kiadott kis tanulmányában azonban nem terjeszkedett ki az egész Felvidékre. Földrajzilag szűk határok között mozog. Csak 14 krónikás éneket mutat be, melyeket Nyitra megye déli részén énekeltek. Surány vidékének 1640-től 1850-ig terjedő termékei ezek, s a török dúlás, Rákóczi kora, Károlyi Sándor surányi birtoklása és az 1849-iki szabadságharc eseményeiről számolnak be. Két évszázadot ölelnek át ezek az énekek s mutatják a Surány-vidéki tótágnak magyar érdekekért közösen síkraszálló és áldozatokra is képes hazafiságát.

Ernyey megrajzolja a krónikás énekekhez a történeti hátteret. A Surány-vidéki uradalom birtokviszonyait s jobbágy népének viszonagságát, a politikai és háborús villongások színes rajzát, mely meglepően kísérik nyomon ezek az énekek. A vidék népének volt történeti érzéke, melegen ápolta jobbágy-ősei hagyományait, nem frázisokat énekel, hanem tényeket s azok emlékeit. meg is őrizte századokon keresztül. A hagyományhoz való szívós ragaszkodásának megvilágítására itt csak a „Károlyi excellenc“ éneket említjük fel, mely 1730-ban keletkezett, de melyet még 1880-ban is énekeltek, mikor az uraság meglátogatta birtokát. A nótáért viszont „hagyományosan“ egy akó bor dukált. E hagyományt azonban a fukar tisztartók megszüntették. Hiába, — a történeti érzés ápolása nem az ő feladatuk!

A tót nép lelki világának megismeréséhez sok adatot szolgáltat a hí magyar fordításban is bemutatott gyűjtemény. A tót hűségés társa a